

Vanglatega seotud justiitsministri määruste muutmise määruse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

Määruse eelnõuga ajakohastatakse kinnipeetavate vanglast vabastamisega seotud sätteid. Samuti muudetakse kinnipeetavatele kambrivälise vaba aja andmise sätteid, täiendatakse kinnipeetavatele lubatud veebilehtede loetelu, täpsustatakse vangla teabe- ja uurimisosakonna ülesandeid ning muudetakse vanglate sisemist töökorraldust puudutavaid sätteid.

Eelnõu ei sea uusi kohustusi ega nõudeid ettevõtjatele, vabaühendustele ja inimestele ning ei kasvata ka olemasolevaid kohustusi, mistõttu puudub muudatustel mõju halduskoormusele.

Määrusega muudetakse järgmisi justiitsministri määrusi:

- 1) justiitsministri 5. septembri 2011. a määrus nr 44 „Järelevalve korraldus vanglas“ avaldamismärkega RT I, 18.07.2025, 3;
- 2) justiitsministri 25. jaanuari 2001. a määrus nr 11 „Kinnipeetava vanglast vabastamise kord“ avaldamismärkega RT I, 11.02.2022, 7;
- 3) justiitsministri 6. detsembri 2001. a määrus nr 92 „Tallinna Vangla põhimäärus“ avaldamismärkega RT I, 18.07.2025, 5;
- 4) justiitsministri 6. detsembri 2001. a määrus nr 87 „Tartu Vangla põhimäärus“ avaldamismärkega RT I, 18.07.2025, 7;
- 5) justiitsministri 25. märtsi 2008. a määrus nr 9 „Täitmisplaan“ avaldamismärkega RT I, 26.03.2025, 6;
- 6) justiitsministri 30. novembri 2000. a määrus nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“ avaldamismärkega RT I, 26.03.2025, 7;
- 7) justiitsministri 13. juuni 2006. a määrus nr 20 „Viru Vangla moodustamine ja põhimäärus“ avaldamismärkega RT I, 18.07.2025, 9.

Määruse eelnõu ja seletuskirja on ette valmistanud Justiits- ja Digiministeeriumi vanglate osakonna nõunik Helina Kasvandik (Helina.Kasvandik@justdigi.ee). Eelnõu on keeleliselt toimetanud õiguspoliitika osakonna õigusloome korralduse talituse toimetaja Mari Koik (mari.koik@justdigi.ee).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Määruse eelnõu koosneb seitsmest paragrahvist. Paragrahvis 1 muudetakse määruse „Järelevalve korraldus vanglas“ punkti, mis reguleerib kohustust koostöölastada salvestusseadmete vanglasse kaasavõtmine teatud juhtudel Justiits- ja Digiministeeriumiga. Paragrahvis 2 muudetakse määrust „Kinnipeetava vanglast vabastamise kord“, kuna paljud sätted ei ole enam ajakohased ega vasta kehtivale praktikale. Paragrahvidega 3, 4 ja 7 täiendatakse vanglate põhimäärusi seoses teabe- ja uurimisosakonna ülesannetega. Paragrahviga 6 luuakse alus selliste kinnipeetavate ümberpaigutamiseks Tallinna Vanglasse, kellel puudub 2025. aasta 1. oktoobri seisuga rahvastikuregistris elukoht Eestis. Paragrahvis 7 muudetakse määruse „Vangla sisekorraeeskiri“ sätteid, mis puudutavad kinnipeetavate vaba aega osakonnas. Samuti täiendatakse internetilehtede loetelu Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendite lehega.

Eelnõu §-ga 1 muudetakse määruse „Järelevalve korraldus vanglas“ § 21 lõiget 6 selliselt, et edaspidi võib sama paragrahvi lõigetes 3–5 nimetamata isik vanglasse kaasa võtta salvestusseadme, kaasaskantava arvuti ja digitaalse andmekandja ning neid vangla territooriumil kasutada vangla direktori või tema määratud ametniku loal ning selleks ei ole vaja Justiits- ja Digiministeeriumi koostöölastust. Muudatusega laiendatakse vangla otsustuspädevust ning Justiits- ja Digiministeeriumi koostöölastus ei ole praktikas enam vajalik. Muudatus aitab kaasa bürokraatia ja halduskoormuse vähendamisele. Eelnõuga täiendatakse ka isikute loetelu, keda ei otsita edaspidi vanglasse sisenedes läbi. Nendeks on kõik isikud, kelle nimetab ametisse Justiits- ja Digiministeeriumi vanglate valdkonna asekanstler.

Eelnõu § 2 punktidega 1–19 muudetakse määruse „Kinnipeetava vanglast vabastamise kord“ sätteid, kuna praktika on ajas muutunud ja õigusnorm on vaja viia vastavusse tegeliku olukorraga. Määruses muudetakse läbivalt osa, mis on seotud isikliku toimiku andmetega. Kuna isiklikke toimikuid vanglas enam ei avata, kantakse kõik andmed vangiregistrisse, mistõttu täpsustatakse ka määrust.

Määrusega muudetakse vabastamisdokumendi ja vabastamisõiendi kätteandmise sätteid. Kuna praktikas tehakse vabastamisdokument isikule teatavaks allkirja vastu viivitamata elektroonselt selleks ettenähtud tehnikavahendi kaudu või suuliselt vangla ametniku poolt, siis muudetakse vastavalt praktikale ka määruse sätteid. Kuna senine määruse sõnastus jätab mulje, justkui kinnipeetavale väljastatakse vabanemisel alati vabastamisõiend, täpsustatakse määrust selgitusega, et vangla annab kinnipeetavale vabastamisõiendi üksnes juhul, kui tal puudub rahvastikuregistris kehtiv isikut tõendav dokument. Vabastamisõiendit ei anta, kui isik vabaneb arestikandmisest, isik suunatakse vanglast ajutiselt teise asutusse ja tema karistusaeg jätkub, isik suunatakse välisriiki ajutise loovutusega ja tema karistusaeg jätkub või kui isikul on rahvastikuregistri andmete alusel kehtiv isikut tõendav dokument olemas. Vabastamisõiendile kantav otsevaates foto ei tohi olla edaspidi vanem kui üks aasta. Määrusega ajakohastatakse ka kinnipeetava vabanemise protsessi puudutavaid sätteid, et need vastaksid kehtivale praktikale.

Vangistusseaduse § 75 lõike 4 kohaselt makstakse kinnipeetavale vabastamisel välja tema isikuarvel olevatest summadest hoiustatud vabanemistoetus ja vanglasiseseks kasutamiseks jäetud raha. Kui kinnipeetava isikuarvelt väljamakstav summa on toetusemäärast väiksem, siis makstakse kinnipeetavale ühekordset toetust kehtestatud määra ja isikuarvelt väljamakstava summa vahe ulatuses. Vanglast vabastamise määrides muudetakse eelnimetatud toetuste määrasid. Praegu kehtivad tasud on pärit krooniajast, need on kroonidest eurodeks konverteeritud ja neid pole vahepeal muudetud. Seetõttu on asjakohane ümardada toetusemäärad ülespoole.

Eelnõu §-dega 3, 4 ja 7 muudetakse kõikide vanglate põhimäärusi ning täpsustatakse teabe- ja uurimisosakonna pädevust. Selgemalt tuuakse välja, et teabe- ja uurimisosakonna põhiülesanne on õigusrikkumiste ennetamine, avastamine, tõkestamine ja menetlemine, kui õigusrikkumise on toime pannud vangla territooriumil viibiv isik või vanglas kinni peetav isik, kes ei ole vanglateenistuja. Seni ei ole olnud piisavalt selgelt mõistetav, kelle ülesanne on vanglas tööd tegevate isikute vangla territooriumil toime pandud rikkumiste menetlemine, kui tegemist ei ole vanglateenistujaga.

Eelnõu § 5 punktiga 1 muudetakse tähtsustatust rakendussätte kinnipeetavate ümberpaigutamise osa. Kehtivate sätete järgi paigutati kinnipeetavad, kellel ei olnud rahvastikuregistris elukohta Eestis ja keda ei olnud 2025. aasta 1. aprilliks vanglasse paigutatud, edaspidi Viru Vangla asemel Tallinna Vanglasse. Kõik kinnipeetavad, kes selleks ajaks olid vanglasse paigutatud, jäid edasi karistust kandma samasse vanglasse. Justiits- ja Digiministeeriumil on õigus otsustada kinnipeetavate vanglates paiknemise üle. Kuna kõik isikud, kellel puudub rahvastikuregistrijärgne elukoht Eestis, paigutatakse Tallinna Vanglasse, on mõistlik paigutada ka ülejäänud § 5 lõike 2 punktile 4 vastavad kinnipeetavad Tallinna Vanglasse. Muudatusega paigutatakse Tallinna Vanglasse kinnipeetavad, kes 2025. aasta 1. oktoobri seisuga tuleks § 5 lõike 2 punkti 4 kohaselt paigutada Tallinna Vanglasse. 2025. aasta 1. oktoobri seisuga on selliseid isikuid vanglates kaheksa.

Eelnõu §-ga 6 muudetakse vangla sisekorraeeskirja sätteid. **Punktiga 1** tunnistatakse kehtetuks lause, mille kohaselt peab kinnipeetavale ettenähtud kambrivälisest vaba aega nädalas olema keskmiselt vähemalt neli tundi päeva kohta, kui ta on hõivatud taasühiskonnastavate tegevustega. Vangla eesmärk on suunata kinnipeetavad õiguskorrale tee ja üheks mõjutusvahendiks on taasühiskonnastavad tegevused. Vangla eesmärk on pakkuda kinnipeetavatele võimalikult palju taasühiskonnastavaid tegevusi, mille arvelt jääb vähemaks kinnipeetavate kambrivälisest aega oma osakonnas. Vanglatel ei ole alati võimalik pakkuda igale taasühiskonnastavas tegevuses osalejale nelja tundi kambrivälisest vaba aega osakonnas, kuna taasühiskonnastavate tegevuste aeg on aja jooksul pikenenud. Edaspidi ei ole vanglatel kohustust tagada taasühiskonnastavate tegevustega hõivatud isikutele vaba aega summeeritult neli tundi päeva kohta, vaid nimetatud aeg sisaldub juba taasühiskonnastavates tegevustes. Kambrivälisest vaba aega annab vangla sellisele kinnipeetavale

edaspidi vastavalt võimalusele, kuid vangla peab tagama, et kinnipeetav ei jääks ilma õigustest, mis kaasnevad osakonna piires vabalt liikumisega, nt helistamisest.

Punktiga 2 täiendatakse määruse § 8 lõike 4 loetelu. Edaspidi ei ole kinnipeetaval kambrivälise liikumise õigust ka juhul, kui ta viibib kambris meditsiinilistel näidustustel ja meediku korraldusel. Selline olukord võib olla nt, kui isik saabub vanglasse ja meedik tuvastab tal suitsiidiriski. Vastavalt suitsiidiennetuse standardile tuleb selline isik jätta videovalve alla, mistõttu ei ole võimalik tagada talle kambrivälise aega. Samuti võib selliseks juhtumiks olla olukord, kui vanglasse saabunud või juba pikemalt vanglas viibinud kinni peetaval isikul on ilmselged haigustunnused. Senikaua, kui pole veendumust, et ta pole nakkusohtlik, peab olema vanglal võimalik teda lühiajaliselt isoleerida. Ka siis, kui kinni peetaval isikul diagnoositakse mõni nakkav haigus (nt sügelised, tuulerõuged jms) või parasiidid (peatäid, kubemetäid jms), tuleb ta nakkuse või parasiitide leviku vältimiseks teistest isoleerida. Muudatus annab võimaluse isoleerida kinnipeetav määruse alusel, ilma haldusakti koostamata.

Punktiga 3 täiendatakse kinnipeetavatele ligipääsetavate veebilehtede loetelu Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendite veebilehga. Kinnipeetavatel on ka praegu võimalus nimetatud lehte külastada, kuid määruses ei ole seda praegu nimetatud. Muudatus tehakse, et õigusakti sätted oleksid kooskõlas praktikaga.

Punktiga 4 asendatakse kehtiva määruse § 74¹ lõike 1 punktis 3 sõnad „vangla tervishoiutöötaja“ sõnaga „tervishoiutöötaja“. Muudatus on seotud 1. juulil 2024 jõustunud tervishoiuteenuste korraldamise seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadusega¹, mille kohaselt osutab tervishoiuteenuseid vanglas tervishoiuteenuse osutaja vastavalt tervishoiuteenuste korraldamise seaduse eriarstiabi osutamist reguleerivatele sätetele. Seega enam ei ole vanglates tööl oma tervishoiutöötajaid, vaid tervishoiuteenust saab tervishoiuteenuse osutajalt. Tervishoiuteenuse osutajad pakuvad tervishoiuteenust kinnipeetavatele, aga mitte kokkusaajatele. On vaja muuta punkti 3 sõnastust, kuna vanglal oma tervishoiutöötajaid enam ei ole ning kui kokkusaaja vajab tervishoiuteenust, tuleb sellega tegeleda nagu väljaspool vanglat ehk vajadusel kutsuda kiirabi.

Punktiga 5 muudetakse lisa 6, mis kehtestab paki saatmise taotluse vormi. Kui praegu sätestab lisa 6, et paki vastuvõtmise taotluse allkirjastab ametnik, siis edaspidi võib seda teha vanglateenistuja, st ka töötajad.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Määrusel ei ole vahetut puutumust Euroopa Liidu õigusega.

4. Määruse mõjud

1. Sihtgrupp

- Määrused avaldavad mõju vanglateenistujatele.
- Määruse „Täitmisplaan“ muudatus avaldab mõju kinnipeetavatele, kes viiakse üle Tallinna Vanglasse.
- Määruse „Vangla sisekorraeeskiri“ muudatused avaldavad mõju kinnipeetavatele, kelle vaba aega osakonnas edaspidi ei summeerita.

a) Mõju vanglatele ja nende teenistujatele

¹ Tervishoiuteenuste korraldamise seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 699 SE.
<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f276271a-1a38-4b1a-b0cd-cae1f59df8d5/tervishoiuteenuste-korraldamise-seaduse-muutmise-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seadus/>

Määrustes tehtavad muudatused mõjutavad eelkõige vanglaid. Muudatused aitavad kaasa vangla sujuvamale töökorraldusele ega too kaasa olulist kohanemisvajadust. Määrused mõjutavad küll kõiki teenistujaid, kes muudetavate sätetega seotuga kokku puutuvad, kuid ametnikud ei pea muudatuste tulemusena oma tegevust oluliselt muutma. Samuti ei too muudatused kaasa uusi kohustusi. Pädevusnormi muutmine annab vangla direktorile võimaluse otsustada ise või määratud inimese kaudu salvestusseadmete vanglasse lubamise üle, mis omakorda vähendab üldist bürokraatiat. Pädevuse täpsustamine ei avalda mõju isikutele, kes vastavat luba taotlevad, kuna pädevusnormid ei mõjuta otsust, kas isikule luba antakse või ei anta. Teabe- ja uurimisosakonna põhiülesannete täpsustamine aitab ametnikel selgemalt mõista enda ülesannete piire ning on seega positiivse mõjuga.

Määruse „Kinnipeetava vanglast vabastamise kord“ muutmine ei too samuti kaasa olulist kohanemisvajadust, kuna valdav osa muudatusi praktikas juba toimivad ja on tehtud üksnes määruse ajakohastamise eesmärgil. Samuti ei too need kaasa uusi kohustusi. Kuna mitmed tegevused on digitaliseeritud ja andmed kantakse vangiregistrisse, aitavad muudatused kaasa protsesside sujuvamale toimimisele.

Täitmisplaani muudatusega kaasneb kaheksa kinnipeetava ümberpaigutamine Tallinna Vanglasse hiljemalt 2026. aasta 30. septembriks. Kuna saatmised on vangla igapäevane tööülesanne ja ümberpaigutatavate kinnipeetavate arv on väike, ei too see kaasa lisaressursi vajadust. Toiming on ühekordne. Tallinna Vanglale kinnipeetavate lisandumine suurt mõju ei avalda, kuna nende arv ei ole suur ning kinnipeetavate vastuvõtmine ja karistuse täideviimine on vangla igapäevane kohustus.

Vanglaid mõjutab positiivselt muudatus, mille kohaselt ei pea enam summeerima kinnipeetavate kambrivälist vaba aega, kui isik on hõivatud taasühiskonnastavate tegevustega. Taasühiskonnastavate tegevuste arvu suurenedes on vanglal keeruline pidada ajaarvestust iga kinnipeetava kohta ja tagada talle minuti täpsusega summeeritult neli tundi vaba aega päeva kohta nädalas. Vanglatel on edaspidi võimalik tagada kambrivälist vaba aega vastavalt võimalustele, mis hoiab ära probleemid ajapuuduse ja -arvestusega.

Lähtudes mõju olulisuse kriteeriumitest, on muudatuste mõju vanglatele kokkuvõttes ebaoluline.

b) Mõju kinnipeetavatele

Kinnipeetavatele, kellel puudub 2025. aasta 1. oktoobri seisuga rahvastikuregistrijärgne elukoht Eestis, avaldab mõju täitmisplaani muudatus, mille tulemusena paigutatakse nad ümber Tallinna Vanglasse. Uude vanglasse paigutamise tõttu ei pea isikud kohandama oma käitumist, ei ole vaja kohanemist soodustavat tegevust. Kinnipeetav peab küll tutvuma vanglas kehtiva kodukorraga, kuid sellega kohanemisega ei kaasne eeldatavasti olulisi raskusi. Kuna tegemist on Eesti kõige uuema ja modernsema vanglaga, võib pidada uusi elutingimusi paremaks.

Kinnipeetavatele, kes on hõivatud taasühiskonnastavate tegevustega, võib avaldada mõju vangla sisekorraeeskirja muudatus, mille kohaselt ei summeerita enam nende kambrivälist vaba aega nädalas. Kuigi muudatus võib tunduda kinnipeetavatele negatiivne, on sellised taasühiskonnastavad tegevused nagu huviringis osalemine, programmid ja muud aktiivsed tegevused samuti aeg, mis ei nõua kambris viibimist. Kuna vangla eesmärk on kinnipeetavatele pakkuda võimalikult palju kambrivälist tegevust, on tehtav muudatus eesmärgipärane ja mõistlik.

Lähtudes mõju olulisuse kriteeriumitest, on muudatuste mõju vanglatele kokkuvõttes ebaoluline.

5. Määruse rakendamise seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse rakendamise seoses kulusid ei teki ja eeldatavad tulud puuduvad.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras, kuna ei nõua lisategevusi ega rakendamiseks üleminekuaega.

7. Eelnõu koostamine

Määruse eelnõu ei esitata eelnõude infosüsteemi (EIS) koostamiseks, kuna määruses kavandatud muudatused puudutavad vaid vanglateenistust ega mõjuta teisi asutusi. Vanglad on määruste muudatustest teadlikud.